

11 De studentenstroom in beeld

Een beschrijving van de instroomontwikkeling

Maaïke Bajwa, Mariska van Langeveld en Margo Pluijter

1. Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de historische en verkent de mogelijke toekomstige ontwikkeling van de studenteninstroom van Hogeschool Rotterdam. Het hoofdstuk beschrijft eerst de ontwikkelingen in de afgelopen jaren en een prognose voor de komende tien jaar. Deze prognose is voornamelijk ingegeven door demografische ontwikkelingen en gaat uit van gelijkblijvend beleid bij onderwijsinstellingen. In het onderdeel 'toekomstperspectieven' wordt de prognose verrijkt met een opsomming van factoren (geen uitputtende lijst) die van invloed zouden kunnen zijn op de toekomstige instroomontwikkeling. Instroom – ook wel 'toegankelijkheid' – vertoont nauwe samenhang met kwaliteit en studiesucces (Bormans e.a., 2015, p. 16-17). De factoren die van invloed zijn op instroom, hebben dus vaak ook een relatie met studiesucces en kwaliteit. Dit hoofdstuk beschrijft echter alleen de (mogelijke) invloed van omgevingsvariabelen op instroom.

Doel van dit hoofdstuk is om cijfermatige ondersteuning te bieden bij het opstellen van de nieuwe strategische agenda.

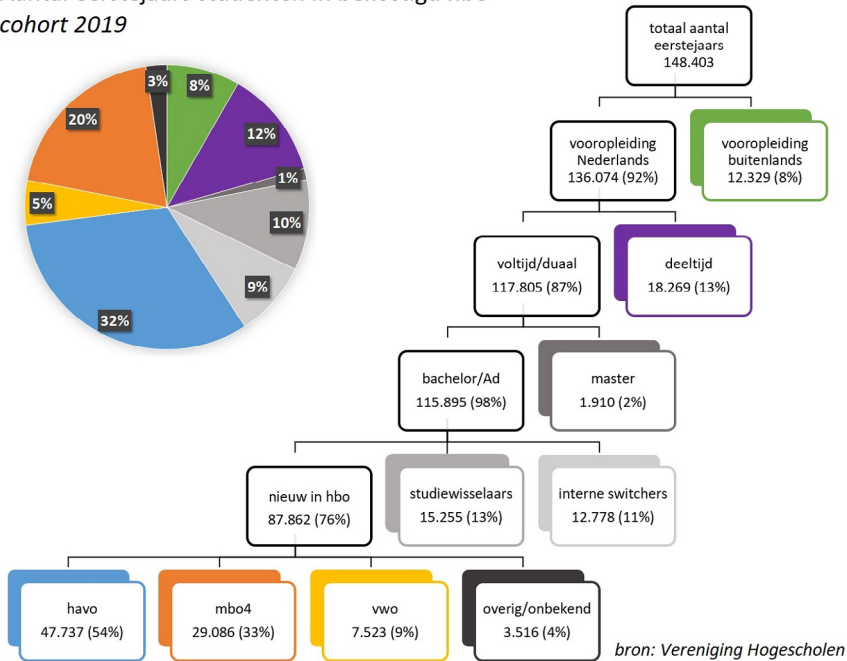
Tot de instroom rekenen we nieuwe studenten in het bekostigde hoger beroepsonderwijs. De potentiële instroom in het hbo wordt voornamelijk gevormd door drie doelgroepen:

- jongeren met een havo-, vwo- of mbo-4-opleiding die kiezen voor een voltijdse opleiding
- internationale studenten
- deeltijdstudenten

We beginnen met een weergave van de omvang van de doelgroepen. Uit het volgende diagram blijkt dat landelijk in 2019 bijna 150.000 studenten startten met een hbo-opleiding. In het diagram worden deze eerstejaarsstudenten in een aantal groepen onderverdeeld:

1. Studenten met een buitenlandse vooropleiding (8% van alle eerstejaarsstudenten). Dit zijn internationale studenten. Vanwege de beperkte omvang wordt deze groep niet onderverdeeld naar onderwijstype en opleidingsvorm. Uit nadere analyse blijkt dat 86% studeert aan een voltijdse bacheloropleiding.
2. Studenten aan een deeltijdopleiding (13% van alle eerstejaarsstudenten met een Nederlandse vooropleiding). Vaak zijn deeltijdstudenten werkende volwassenen. Uit nadere analyse blijkt dat 70% ouder is dan 24 jaar, 51% een mbo-4-vooropleiding heeft en 30% al eerder in het hbo heeft gestudeerd (ongeacht of een diploma behaald is). Zij willen zich bijvoorbeeld laten omscholen.
3. Havisten, vwo'ers en mbo'ers die instroomden bij een voltijdse/duale bachelor- of Associate-degree-opleiding (Ad-opleiding) (57% van alle eerstejaarsstudenten, maar 96% van alle voltijdse/duale bachelor- en Ad-studenten die nieuw zijn in het hbo). Het gaat om jongeren: van de havisten en vwo'ers is 88% jonger dan 20 jaar. Bij mbo'ers is 95% onder de 25 jaar. 77% stroomde direct na het behalen van het diploma bij de vooropleiding door naar het hbo. Nog eens 15% stroomde na één tussenjaar door naar een hbo-opleiding (Ba/Ad vt/du).

Aantal eerstejaars studenten in bekostigd hbo cohort 2019

Groepen die niet worden behandeld in dit hoofdstuk (grijze doelgroepen in het diagram):

1. Studiewisselaars en interne switchers bij voltijdse/duale bachelor- en Ad-opleidingen (24% van alle instroom bij voltijdse/duale bachelor- en Ad-opleidingen). Het zou tot dubbeltellingen leiden als we per persoon meerdere inschrijvingen in het hbo meetelden. Bovendien is alleen de initiële studiekeuze relevant in relatie tot de (richting van de) vooropleiding. Als we hetzelfde overzicht zouden opstellen voor een eerder jaar (bijvoorbeeld cohort 2018), dan zou een groot deel van deze studenten in de categorie 'nieuw in hbo' vallen met vooropleiding havo, vwo of mbo-4.
2. Voltijdse/duale hbo-masterstudenten met een Nederlandse vooropleiding. Deze groep is erg klein. Deeltijd-hbo-masterstudenten worden wel meegeteld bij de groep deeltijders en internationale hbo-masterstudenten worden meegeteld bij de groep 'buitenlandse vooropleiding'. Voltijdse/duale hbo-masterstudenten zijn oorspronkelijk havisten en mbo'ers die eerst een voltijdse/duale bacheloropleiding hebben afgerond. De prognose voor deze doelgroepen komt al aan de orde in paragraaf 2.1 (ontwikkeling leerlingenaantallen).

3. Voltijdse/duale bachelor- en Ad-studenten met een overige of onbekende vooropleiding

2. Historische ontwikkelingen tot nu en prognose

In de inleiding werd het landelijke aantal eerstejaarsstudenten in cohort 2019 getoond om de omvang van de doelgroepen inzichtelijk te maken. In dit hoofdstuk worden van de drie onderscheiden doelgroepen de historische ontwikkelingen in kaart gebracht. Indien beschikbaar is ook een prognose opgenomen. De doelgroep 'jongeren' wordt nader onderverdeeld in havisten, vwo'ers en mbo'ers.

2.1 Jongeren van havo, vwo of mbo

Definitie van 'jongeren van havo, vwo of mbo': nieuwe studenten in het hbo bij een voltijdse/duale bachelor- of Ad-opleiding met een havo-, vwo- of mbo-4-vooropleiding in Nederland.

Regionale oriëntatie

Leerlingen op het voortgezet onderwijs (havo/vwo) en mbo-4-studenten vormen het potentieel aan toekomstige hbo-studenten. De ontwikkelingen in de *leerlingenaantallen*, de *opleidingsrichting* en de *doorstroom naar het hbo* zijn in sterke mate bepalend voor de instroom in het hbo. Daarom gaan we eerst in op de ontwikkeling van het aantal leerlingen, daarna op doorstroom naar het hbo en tot slot op instroom bij Hogeschool Rotterdam. Zo wordt duidelijk welk aandeel van de potentiële studenten bij Hogeschool Rotterdam terechtkomt, wat het marktaandeel bepaalt.

We focussen hierbij op de provincie Zuid-Holland en daarbinnen Rijnmond, omdat uit de volgende tabel blijkt dat de studiekeuze van jongeren *sterk regionaal georiënteerd* is. Ruim driekwart van de studenten afkomstig van een havo-, vwo- of mbo-instelling in Zuid-Holland kiest ook voor een hbo-opleiding in Zuid-Holland. Zo koos 81% van de mbo'ers afkomstig van een mbo-instelling in Zuid-Holland voor een hbo-instelling in Zuid-Holland (en de overige 19% voor een hbo-opleiding buiten Zuid-Holland). Bij havisten betreft het ook een overgrote meerderheid (78%). Vwo'ers die een hbo-opleiding kiezen, doen dit iets vaker buiten de eigen provincie (34%).

Het aandeel studenten dat binnen de Rotterdamse regio blijft is eveneens hoog; ongeveer twee derde. Bij havisten is dit aandeel met 72% op dit moment het hoogst.

	VO-type	2015	2016	2017	2018	2019
Vo en hbo beide in Zuid-Holland*	Havo	78%	77%	78%	78%	78%
	Vwo	65%	66%	68%	65%	66%
	Mbo-4	83%	83%	83%	81%	81%
Vo en hbo beide in Rotterdam Rijnmond*	Havo	72%	69%	69%	68%	72%
	Vwo	55%	55%	63%	59%	60%
	Mbo-4	72%	70%	68%	63%	65%
<i>Bron: Vereniging Hogescholen</i>						

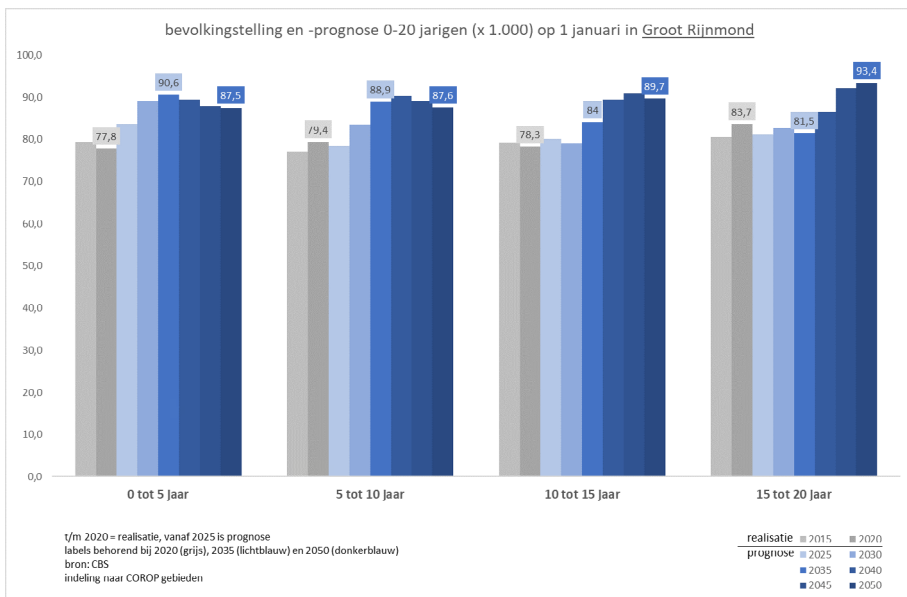
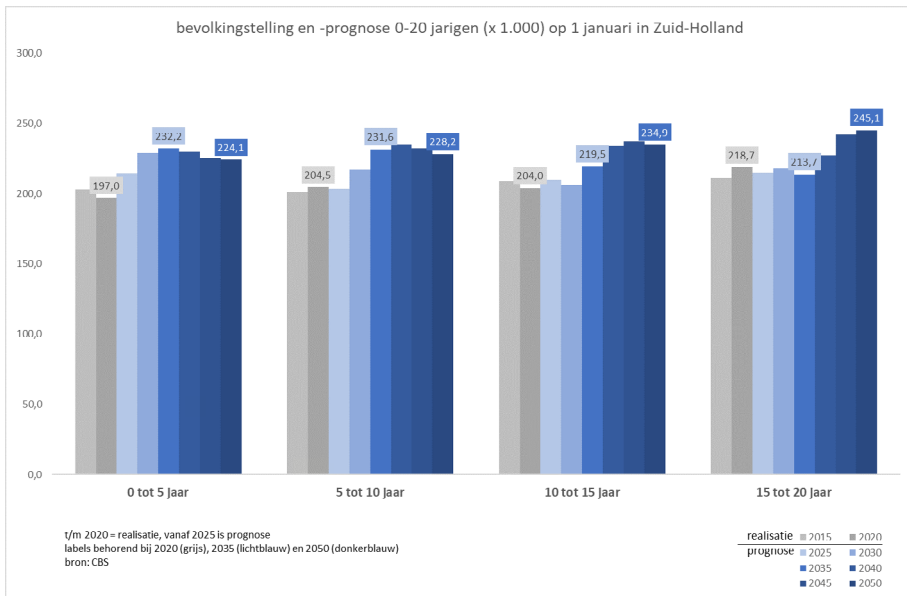
* indeling naar regio (zie bijlage 1) op basis van de vestigingsplaats van de hoofdvestiging van de VO-instelling (BRIN). Indeling naar regio hbo op basis van de deelvestiging (indien meerdere).

Ontwikkeling bevolking 0-20-jarigen

Hoewel in de leerlingenprognoses van DUO rekening is gehouden met bevolkingsontwikkelingen, wordt deze niet expliciet inzichtelijk gemaakt. Daarom wordt hier de ontwikkeling van het aantal inwoners tussen de 0 en 20 jaar van Zuid-Holland – en daarbinnen Groot Rijnmond – getoond.

Tot 2035 wordt een groei van het aantal jongeren in de leeftijd van 0 tot 15 jaar voorspeld. Het aantal 15- tot 20-jarigen daalt licht, maar zal juist na 2035 stijgen. De ontwikkeling in Rijnmond is hetzelfde als in geheel Zuid-Holland.

Deze stijging komt niet duidelijk terug in de ontwikkeling van het aantal leerlingen in de bovenbouw van havo/vwo en op mbo-niveau 4. De bevolkingsprognose geeft in ieder geval geen aanleiding om te denken dat de leerlingenprognoses te hoog zijn.

Ontwikkeling leerlingenaantallen

Leerlingenaantallen naar regio

DUO stelt overzichten beschikbaar met leerlingenaantallen en prognoses daarvan per onderwijsinstelling voor voortgezet onderwijs en mbo.^{1>>} Op basis daarvan kan een regionale telling worden opgesteld (bijvoorbeeld alle leerlingen bij scholen in de gemeente Rotterdam). Bij het opstellen van deze prognoses is door DUO rekening gehouden met demografische regionale ontwikkelingen. Door gebruik te maken van deze prognoses is het niet nodig om zelf demografische ontwikkelingen te analyseren die kunnen leiden tot meer/minder instroom in het hoger onderwijs.

De aantallen havisten en vwo'ers betreffen leerlingen uit de bovenbouw, omdat in de onderbouw vaak sprake is van gemengde niveaus.

Uit deze prognose – waarvan in de volgende tabel en grafieken de uitkomsten worden getoond – valt te concluderen dat het totaal aantal havo-bovenbouwleerlingen in Zuid-Holland in 2029 2% lager zal zijn dan nu het geval is. Het aantal vwo'ers in Zuid-Holland blijft stabiel (+1%).

In de directe omgeving van Hogeschool Rotterdam (Rijnmond) zal het aantal havo-leerlingen met 2% afnemen (maar pas na 2025). Het aantal vwo'ers stijgt wel met 3%. In de agglomeratie Den Haag, die – na Rijnmond – het belangrijkste gebied is voor Hogeschool Rotterdam, zien we wel een stijging bij zowel havisten als vwo'ers. Bij gelijkblijvende doorstroompercentages naar het hbo zal de instroom vanuit havo/vwo in onze regio de komende jaren niet afnemen.

Voor Nederland in totaal wordt een sterkere daling van het aantal leerlingen voorzien. Bij gelijkblijvende doorstroompercentages naar het hbo zal de landelijke instroom in het hbo van havisten na 2025 afnemen. Vooral hogescholen buiten de Randstad zullen hiermee te maken krijgen.

Op het mbo geeft alleen niveau 4 (middenkader-/specialistenopleiding) toegang tot het hbo. Uit de volgende tabel blijkt dat het aantal studenten in Zuid-Holland zal stijgen in de regio's die het dichtst bij Hogeschool Rotterdam in de buurt liggen: Den Haag (+19%), Rijnmond (+16%) en Delft en Westland (+13%).

Zuid-Holland is de enige provincie waar het aantal mbo-4-studenten volgens de prognose tot 2029 zal toenemen (+8%). Landelijk is sprake van een zeer lichte krimp over tien jaar.

Concluderend kunnen we stellen dat de leerlingenaantallen op mbo-4 zich anders ontwikkelen (volgens de prognose) dan op havo en vwo: landelijk wordt nauwelijks een daling voorzien, wat bij havo en vwo wel het geval is. In Zuid-Holland wordt een sterke groei verwacht, wat we bij havo en vwo niet terugzien. Binnen Zuid-Holland is de stijging van het aantal mbo-4-studenten in Rijnmond, Haaglanden en Delft & Westland groter dan in andere regio's. Bij gelijkblijvende doorstroompercentages naar het hbo zal dat leiden tot een verschuiving van de instroom; relatief meer mbo'ers en minder havisten en vwo'ers.

	Havo-bovenbouw		
	2019	2029	verschil
Zuid-Holland	34.682	33.970	-2%
Totaal NL	167.885	152.083	-9%

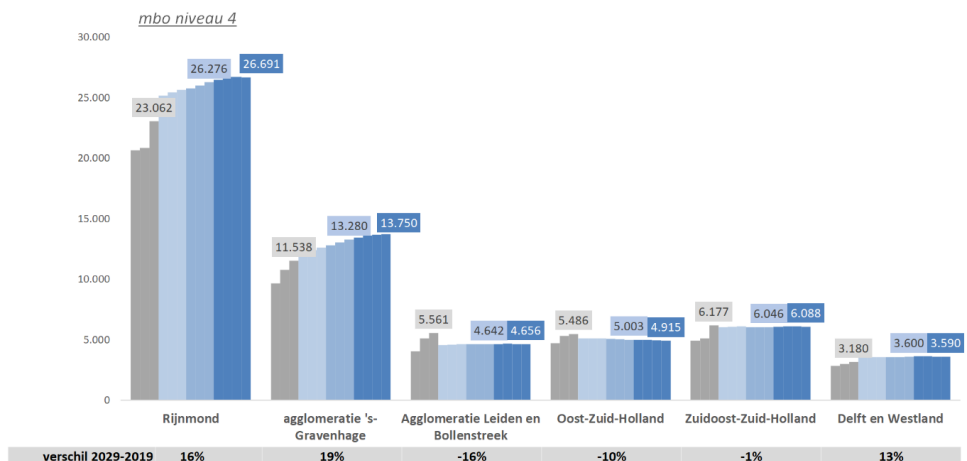
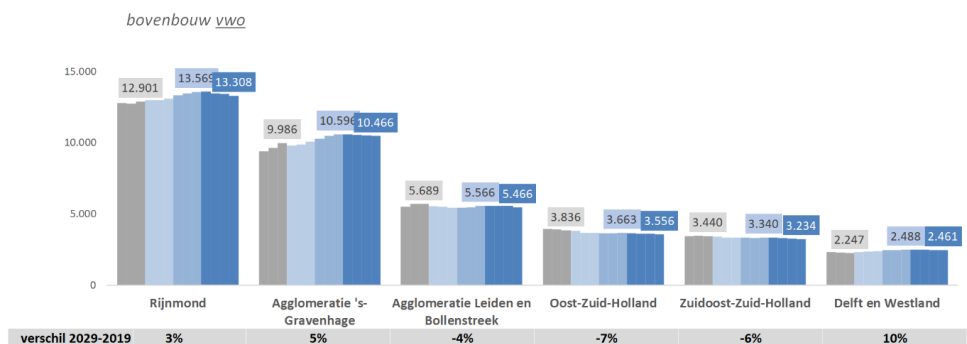
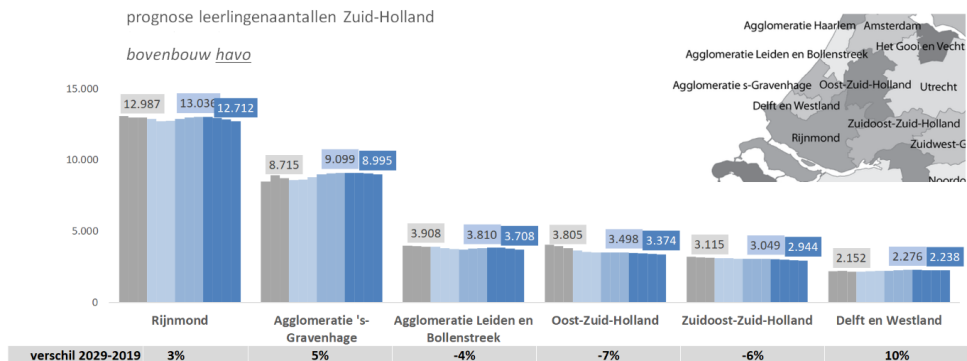
	Vwo-bovenbouw*		
	2019	2029	verschil
Zuid-Holland	38.099	38.491	+1%
Totaal NL	174.457	165.253	-5%

	Mbo-4		
	2019	2029	verschil
Zuid-Holland	57.047	61.638	+8%
Totaal NL	283.313	282.145	-0%

* Het aantal havo- en vwo-leerlingen in de bovenbouw is ongeveer even groot. Dat komt doordat de bovenbouw van het vwo één leerjaar meer heeft (leerjaar 4 t/m 6) dan de havo (leerjaar 4 en 5).

Bron: Vereniging Hogescholen

Deel II Maatschappelijke transitie

t/m 2019 = realisatie, vanaf 2020 is prognose, labels behorend bij 2019 (grijs), 2025 (lichtblauw) en 2029 (donkerblauw)
 indeling naar COROP regio op basis van de gemeente van de instelling (havo/vwo o.b.v. hoofdstigting, mbo o.b.v. locatie)
 bron havo/vwo: https://duo.nl/open_onderrwijsdata/databestanden/vo/leerlingen/leerlingen-vo-11.jsp
 bron mbo: <https://informatieproducten.duo.rijkscloud.nl/instellingsprognosesmbo/>

realisatie ■ 2017 ■ 2018 ■ 2019 ■ 2020
 prognose ■ 2021 ■ 2022 ■ 2023 ■ 2024
 ■ 2025 ■ 2026 ■ 2027 ■ 2028
 ■ 2029

Studentenaantallen mbo naar sector

De prognose van het aantal mbo-studenten is door DUO nader onderverdeeld naar onderwijssector (Economie, Techniek, Zorg & Welzijn en Groen). De prognose voor het voortgezet onderwijs is niet nader onderverdeeld naar profielen of profielrichtingen. Daarom kan een analyse naar studierichting alleen voor het mbo worden uitgevoerd. Zo kunnen eventuele verschuivingen in de studiekeuze van mbo-studenten worden gesignaleerd. De sector 'Groen' is vanwege de zeer geringe omvang buiten beschouwing gelaten.

Landelijk wordt bij Economie en Techniek een lichte daling verwacht van het aantal mbo-4-studenten, maar in Zuid-Holland is daar geen sprake van (Economie +11%, Techniek +14%).

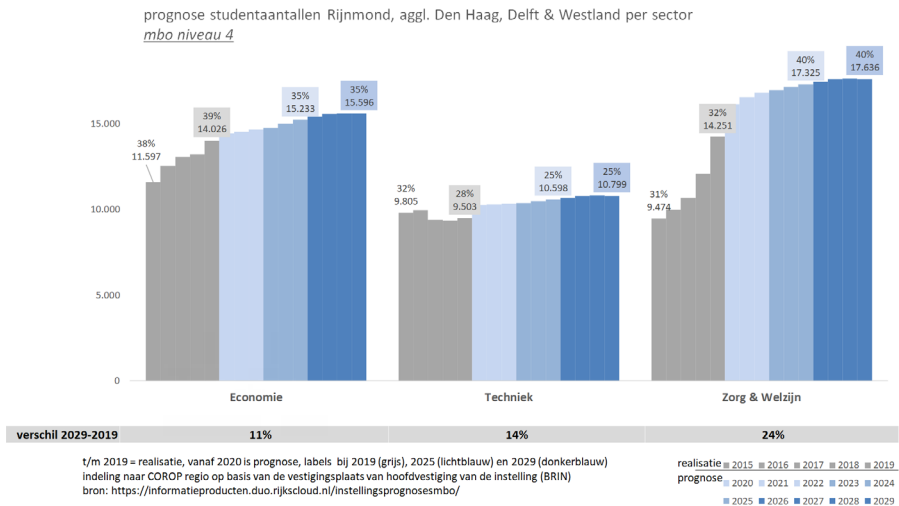
Mbo-4	Zuid-Holland			Totaal NL		
	2019	2029	verschil	2019	2029	verschil
Economie	19.655	20.974	+7%	95.861	95.248	-1%
Techniek	14.133	14.613	+3%	69.012	66.789	-3%
Zorg & Welzijn	21.216	24.103	+14%	106.029	111.283	+5%
% <i>Economie</i>	36%	35%	-1%	35%	35%	-1%
% <i>Techniek</i>	26%	24%	-1%-pt	25%	24%	-1%-pt
% <i>Zorg & Welzijn</i>	39%	40%	+2%-pt	39%	41%	+2%-pt

Bron: Vereniging Hogescholen

De meeste instroom bij Hogeschool Rotterdam komt uit Rijnmond, gevolgd door agglomeratie Den Haag. Delft & Westland ligt daar precies tussenin. Daarom zijn deze drie regio's samengenomen en onderverdeeld naar mbo-sector voor deze analyse.

Voor de komende tien jaar wordt in alle sectoren een stijging verwacht van het aantal mbo-4-studenten in onze regio, maar vooral in Zorg & Welzijn (+24%). Deze groei is sterker dan in Zuid-Holland (+14%) en Nederland als totaal (+5%). Wel geldt voor alle landsdelen dat Zorg & Welzijn de sterkste procentuele groei kent.

Door de sterke verwachte toename van het aantal mbo-4-studenten in de sector Zorg & Welzijn in onze regio, komt de procentuele verdeling over de drie sectoren in onze regio in 2029 in balans met het landelijke beeld. Nu zijn er in onze regio relatief weinig studenten Zorg & Welzijn (32% versus 39% landelijk). Dit aandeel neemt toe tot 40% in 2029 (versus 41% landelijk).

Doorstroom naar het hbo

De doorstroom naar het hbo valt onder te verdelen naar directe en indirecte doorstroom. Sommige studenten stromen pas minstens een jaar nadat ze geslaagd zijn bij de vooropleiding, in.

De directe doorstroom naar het hbo wordt bepaald door per jaar het aantal geslaagden af te zetten tegen de instroom in het hbo. Dit doen we op de volgende niveaus:

- per type vooropleiding (havo, vwo of mbo-4)
- daarbinnen per opleidingsrichting
- regionaal (Rijnmond, aggl. Den Haag, Delft & Westland), provinciaal (Zuid-Holland) en landelijk

Opleidingsrichting:

Het havo/vwo is in te delen in twee profielrichtingen: 'Maatschappij' en 'Natuur'. Per profielrichting zijn twee profielen (of een combinatie) mogelijk: Economie & Maatschappij, Cultuur & Maatschappij, Natuur & Gezondheid en Natuur & Techniek. Omdat een combinatie van profielen regelmatig voorkomt, beperken we ons tot de twee profielrichtingen 'Maatschappij' en 'Natuur'. Het mbo is in drie hoofdsectoren onder te verdelen: Economie, Techniek en Zorg & Welzijn. Daarbinnen zijn domeinen en specifieke opleidingen gedefinieerd.

Regionale afbakening:

De meeste instroom bij Hogeschool Rotterdam komt uit Rijnmond, gevolgd door agglomeratie Den Haag. Delft & Westland ligt daar precies tussenin. Daarom zijn deze drie regio's samengenomen en onderverdeeld naar studierichting. Vervolgens is per studierichting de ontwikkeling van het aantal leerlingen getoond. Zo kan worden bepaald of er verschuivingen optreden in de studierichting van leerlingen.

Directe doorstroom = aantal instromers in hbo in jaar X *gedeeld door* aantal geslaagden in jaar X (per type vooropleiding, te weten havo, vwo of mbo-4)

Geslaagden

Uit de ontwikkeling van het aantal geslaagden naar type vooropleiding, studierichting en regio blijkt dat er een toename is bij havisten en vwo'ers in onze regio, maar ook landelijk, en dan vooral bij de natuurprofielen.

Bij zowel geslaagde havisten als vwo'ers zien we een verschuiving in de profielkeuze richting de natuurprofielen. Daardoor is de stijging van het aantal geslaagden met een natuurprofiel (+19% bij havo, +13% bij vwo) sterker dan bij geslaagden met een maatschappijprofiel.

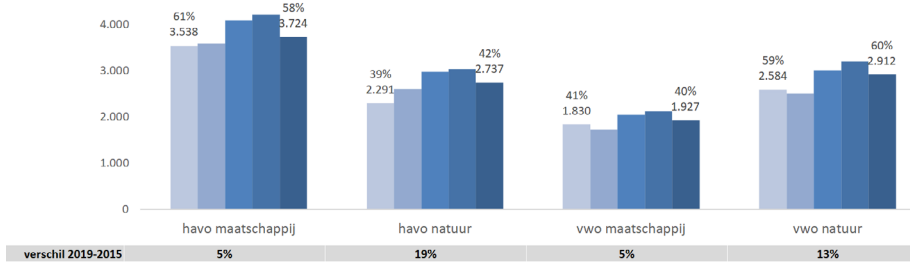
Er is een verschil in profielkeuze tussen havisten en vwo'ers. De meeste geslaagde havisten hebben een maatschappijprofiel (58% in 2019 in onze regio), terwijl vwo'ers vaker een natuurprofiel hebben (60% in 2019 in onze regio). Dit is conform het landelijke beeld.

De groei van het aantal geslaagden komt overeen met de groei van het aantal bovenbouwleerlingen, die we in dezelfde periode zagen. Bij mbo-4-gediplomeerden is dat niet het geval. Hier wordt de groei van het aantal studenten (op niveau 4) niet omgezet in een stijging van het aantal gediplomeerden. Dat betekent dat een significant deel van de mbo'ers zonder diploma het onderwijs verlaat. Het is dus lang niet zeker dat de verwachte stijging van het aantal studenten (t/m 2029) zal leiden tot een toename van het aantal geslaagden.

Het aantal mbo-4-geslaagden steeg in onze regio alleen in de sector Economie (+3%). De meeste geslaagden hebben een economie-opleiding (48%). In deze verdeling verandert weinig, anders dan bij havo/vwo. Landelijk is er wel in iedere mbo-sector een stijging van het aantal gediplomeerden t.o.v. 2015.

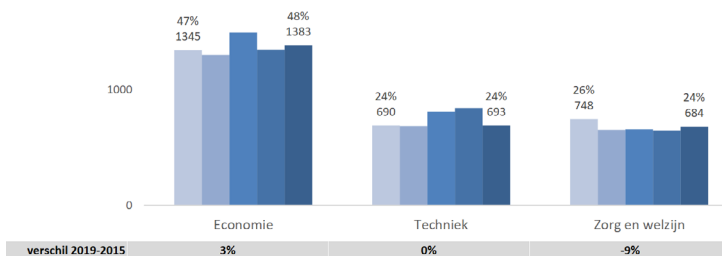
		Zuid-Holland			Totaal NL		
		2015	2019	verschil	2015	2019	verschil
Havo	Maatschappij	5.536	5.749	+4%	27.242	27.977	+3%
	Natuur	3.505	4.182	+19%	18.208	20.218	+11%
	% maatschappij	61%	58%	-3%-pt	60%	58%	-2%-pt
	% natuur	39%	42%	+3%-pt	40%	42%	+2%-pt
Vwo	Maatschappij	2.958	3.024	+2%	14.343	14.061	-2%
	Natuur	4.116	4.615	+12%	18.839	21.028	+12%
	% maatschappij	42%	40%	-2%-pt	43%	40%	-3%-pt
	% natuur	58%	60%	+2%-pt	57%	60%	+3%-pt
Mbo-4	Economie	4.204	4.394	+5%	22.945	24.401	+6%
	Techniek	3.166	3.466	+9%	15.570	16.135	+4%
	Zorg & Welzijn	4.174	4.071	-2%	22.526	23.729	+5%
	% Economie	36%	37%	0%-pt	38%	38%	0%-pt
	% Techniek	27%	29%	+2%-pt	26%	25%	0%-pt
	% Zorg & Welzijn	36%	34%	-2%-pt	37%	37%	0%-pt
Bron: Vereniging Hogescholen							

geslaagden Rijnmond, aggl. Den Haag, Delft & Westland per profielrichting
havo en vwo

bron: https://duo.nl/open_onderwijsdata/databestanden/vo/leerlingen/leerlingen-vo-6.jsp

geslaagden Rijnmond, aggl. Den Haag, Delft & Westland per sector
mbo-4

bron: https://duo.nl/open_onderwijsdata/databestanden/mbo/onderwijsdeelnemers/deelnemers-mbo10.jsp
indeling naar regio op basis van de vestigingsplaats van hoofdvestiging van de instelling (BRIN)

■ 2015 ■ 2016 ■ 2017 ■ 2018 ■ 2019

Directe doorstroom naar hbo

Een deel van de geslaagden start in hetzelfde jaar met een voltijdse/duale bachelor- of Ad-opleiding. Dat wordt directe doorstroom genoemd.

De volgende grafiek laat zien dat de directe instroom in onze regio bij havisten iets boven de 80% ligt in 2019. De twee jaren daarvoor was de doorstroom een stuk lager, iets boven de 70%. Er is niet veel verschil tussen de profielrichtingen.

Bij vwo'ers is er wel verschil tussen de profielrichtingen. Iets meer vwo'ers met een maatschappijprofiel stromen direct door naar een hbo-opleiding (11%) dan vwo'ers met een natuurprofiel (9%). Bij beide profielrichtingen is het doorstroompercentage dalende.

Het doorstroompercentage is bij havisten en vwo'ers in onze regio gelijk aan Zuid-Holland en Nederland als geheel.

Deel II Maatschappelijke transities

Bij mbo-4-gediplomeerden bestaat een verschil tussen de opleidingsrichtingen. De Economie-geslaagden studeren veel vaker direct door in een hbo-opleiding (43%) dan geslaagden bij Techniek (25%) en Zorg & welzijn (26%). In alle sectoren vertoont het doorstroompercentage een iets dalende trend.

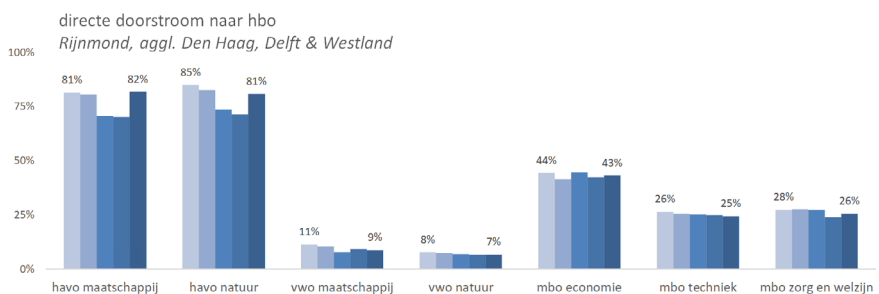
In Zuid-Holland als geheel en landelijk is dat bij Economie en Techniek niet het geval. Onze regio is hierin afwijkend.

		Zuid-Holland			Totaal NL		
		2015	2019	verschil	2015	2019	verschil
Havo	Maatschappij	82%	81%	-1%-pt	82%	80%	-2%-pt
	Natuur	84%	81%	-3%-pt	85%	83%	-2%-pt

Vwo	Maatschappij	12%	9%	-3%-pt	13%	11%	-2%-pt
	Natuur	9%	8%	-1%-pt	9%	9%	0%-pt

Mbo-4	Economie	42%	42%	0%-pt	42%	42%	0%-pt
	Techniek	26%	25%	-1%-pt	28%	27%	0%-pt
	Zorg & Welzijn	28%	25%	-3%-pt	29%	26%	-3%-pt

Bron: Vereniging Hogescholen

bron: DUO (geslaagden) en VH (instroom hbo)
indeling naar regio op basis van de vestigingsplaats van hoofdvestiging van de instelling (BRIN)

■ 2015 ■ 2016 ■ 2017 ■ 2018 ■ 2019

Instroom in hbo

Eerder zagen we dat de directe doorstroom in onze regio licht is afgenomen bij mbo'ers en vwo'ers. Bij havisten was er in 2017 en 2018 een dip, maar in 2019 herstelde de directe doorstroom zich. Een deel van de studenten neemt één of meerdere tussenjaren om dan alsnog met een hbo-opleiding te beginnen. De tabel hieronder toont de verdeling van de instroom in het hbo vanuit voorscholen in onze regio (Rijnmond, aggl. Den Haag, Delft & Westland), waarbij deze is onderverdeeld naar het moment van instroom in relatie tot het diplomajaar bij de vooropleiding.

Bij alle vooropleidingstypen zien we dat er een toename van de indirecte doorstroom is, vooral na één jaar. Bij mbo'ers komt het meest voor dat zij na één of meerdere jaren (na het behalen van hun mbo-diploma) doorstuderen in het hbo. De stijging van de instroom in het hbo wordt dus in grote mate veroorzaakt door indirecte doorstroom. De stijging van het aantal leerlingen en geslaagden heeft daardoor voor een steeds belangrijker deel een vertraagd effect op de instroom in het hbo.

Instroom hbo vanuit regio		2015	2016	2017	2018	2019	'19-'15
		Havo	direct	4.825	5.037	5.075	5.115
	na 1 jaar	432	650	774	692	729	+69%
	na >1 jaar	209	201	260	246	290	+39%
Vwo	direct	414	372	386	421	377	-9%
	na 1 jaar	234	245	252	285	269	+15%
	na >1 jaar	211	199	232	179	228	+8%
Mbo-4	direct	2.855	2.711	3.066	2.942	2.862	0%
	na 1 jaar	411	557	571	633	690	+68%
	na >1 jaar	275	300	377	367	414	+51%

Bron: Vereniging Hogescholen

Vanaf hier gaan we in op de totale instroom in het hbo (nieuw in hbo bij een voltijdse/duale bachelor- of Ad-opleiding), dus ongeacht de tijd tussen instroom en het behalen van het diploma bij de vooropleiding. Uit de volgende tabel blijkt dat in 2019 47.737 havisten instroomden in het hbo, 29.086 mbo'ers en 7.523 vwo'ers. Sinds 2015 is de instroom bij alle typen vooropleidingen landelijk en in de provincie Zuid-Holland sterk gegroeid.

Instroom hbo	VO-type	2015	2016	2017	2018	2019	'19-'15
Totaal NL	Havo	42.193	45.624	45.823	47.174	47.737	+13%
	Vwo	6.911	6.688	6.863	7.190	7.523	+9%
	Mbo-4	25.649	26.736	29.613	29.588	29.086	+13%
Hbo in Zuid-Holland*	Havo	8.200	8.877	8.966	9.162	9.327	+14%
	Vwo	1.422	1.466	1.428	1.462	1.479	+4%
	Mbo-4	5.353	5.623	6.110	5.941	5.747	+7%
Hbo in Rotterdam*	Havo	4.045	4.404	4.495	4.482	4.719	+17%
	Vwo	644	638	684	694	692	+8%
	Mbo-4	3.188	3.292	3.511	3.287	3.225	+1%
Hogeschool Rotterdam	Havo	3.618	3.913	3.922	3.914	3.931	+9%
	Vwo	572	563	601	605	591	+3%
	Mbo-4	2.706	2.772	3.054	2.861	2.722	+1%
Marktaandeel Hogeschool Rotterdam van totaal NL	Havo	8,6%	8,6%	8,6%	8,3%	8,2%	-0,4%-pt
	Vwo	8,3%	8,4%	8,8%	8,4%	7,9%	-0,4%-pt
	Mbo-4	10,6%	10,4%	10,3%	9,7%	9,4%	-1,2%-pt
<i>Bron: Vereniging Hogescholen</i>							
<i>* hbo o.b.v. deelvesting van de onderwijsinstelling (indien meerdere)</i>							

In Rotterdam en daarbinnen bij Hogeschool Rotterdam zien we dat er ten opzichte van 2015 een veel minder sterke stijging van het aantal mbo'ers is opgetreden (+1%).

Ook de stijging van het aantal havisten (+9%) en vwo'ers (+3%) blijft bij Hogeschool Rotterdam achter ten opzichte van het totaal van Rotterdam (respectievelijk

+17% en +8%). Dit duidt erop dat studenten in toenemende mate voor andere hogescholen kiezen. Het marktaandeel van Hogeschool Rotterdam neemt dus af. Dat zien we in het onderste gedeelte van de tabel. Vooral bij mbo'ers is het marktaandeel gedaald (-1,2%-punt ten opzichte van 2015).

Uit de volgende tabel wordt duidelijk dat de daling van het marktaandeel van Hogeschool Rotterdam optreedt bij studenten uit onze directe omgeving. We zien in deze tabel namelijk de instroom bij Hogeschool Rotterdam in relatie tot de locatie van de vooropleiding. Hieruit blijkt dat vooral het aantal studenten met een vooropleiding buiten Rijnmond – procentueel gezien – is gestegen. Vooral bij havisten en mbo'ers komt duidelijk naar voren dat er verhoudingsgewijs steeds meer studenten instromen met een vooropleiding buiten het Rijnmondgebied.

Instroom Hogeschool Rotterdam	VO-type	2015	2016	2017	2018	2019	'19-'15
VO in Rijnmond*	Havo	2.019	2.078	2.105	2.087	2.117	+5%
	Vwo	256	243	298	317	267	+4%
	Mbo-4	1.632	1.571	1.815	1.682	1.610	-1%
VO buiten Rijnmond, maar wel in Zuid-Holland*	Havo	1.090	1.218	1.238	1.238	1.213	+11%
	Vwo	181	178	165	163	178	-2%
	Mbo-4	514	534	578	520	539	+5%
VO buiten Zuid-Holland*	Havo	509	617	579	589	601	+18%
	Vwo	135	142	138	125	146	+8%
	Mbo-4	560	667	661	659	573	+2%

Bron: Vereniging Hogescholen

* VO (vooropleiding) o.b.v. hoofdlocatie van de onderwijsinstelling, zie bijlage 1 voor alle gemeenten die behoren tot Rotterdam Rijnmond

Conclusie

De komende tien jaar zal het aantal leerlingen in de bovenbouw van havo en vwo en het aantal studenten op niveau 4 van het mbo blijven stijgen in de directe omgeving van Hogeschool Rotterdam (Rijnmond, agglomeratie 's-Gravenhage en Delft & Westland). De directe doorstroom naar het hbo neemt geleidelijk aan iets af, waardoor de instroom in het hbo minder hard zal groeien dan de toename van het aantal leerlingen op de voorscholen.

De stijging van de instroom in het hbo zien we slechts deels terug bij Hogeschool Rotterdam, omdat studenten in toenemende mate voor andere hogescholen kiezen. Het betreft vooral studenten uit onze regio. Hogeschool Rotterdam trekt juist mondjesmaat steeds meer studenten aan van buiten de regio. Dat betekent dat de samenstelling van de instroom verandert, maar ook dat het marktaandeel van Hogeschool Rotterdam afneemt.

Het realiseren van een stijging van de instroom en daarmee het heroveren van marktaandeel is – gezien de prognose van de leerlingenaantallen op havo, vwo en mbo-4 in onze regio voor de komende tien jaar – zeker mogelijk. Het is daarbinnen ook mogelijk om groei te realiseren in de domeinen waar Hogeschool Rotterdam groei wil realiseren (Techniek, Zorg en Onderwijs). We zien namelijk dat steeds meer havisten voor een natuurprofiel kiezen in plaats van een maatschappijprofiel. Op mbo-4 zal bij Zorg & Welzijn en Techniek het aantal studenten in onze regio sterker stijgen dan in de mbo-onderwijssector Economie.

2.2 Internationale studenten

Definitie van internationale studenten: studenten met een vooropleiding in het buitenland, die een gehele hbo-opleiding in Nederland volgen, in alle onderwijstypen (Ba, Ad, bekostigde hbo-masters), alle vormen (voltijd, duaal en deeltijd) en alle instroomtypen (nieuw in het hbo, studiewisselaars en switchers).

Samenstelling

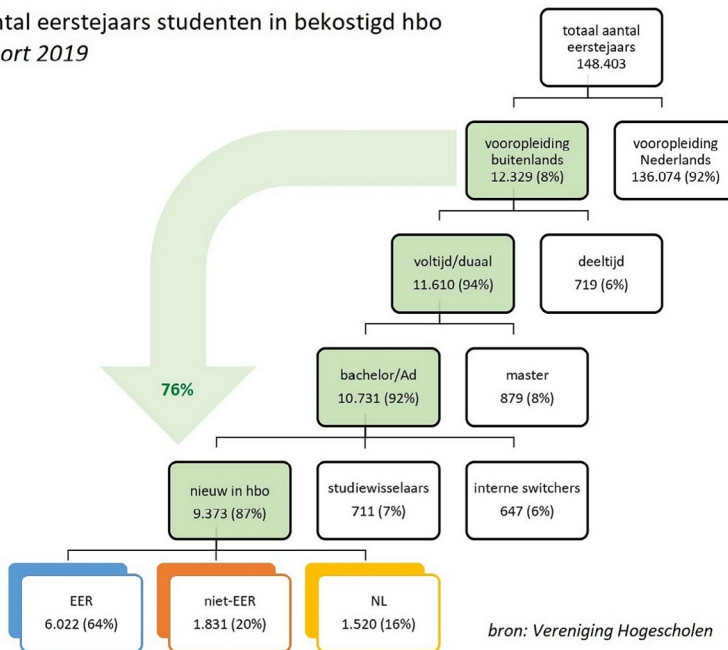
Voor internationale studenten kunnen we eenzelfde stroomdiagram maken als in de inleiding is gedaan. In dit geval worden de studenten met een buitenlandse vooropleiding nader gespecificeerd.

Landelijk had in 2019 8% van alle eerstejaarsstudenten een buitenlandse vooropleiding. Dat komt neer op 12.329 eerstejaarsstudenten. Van hen is 76% nieuw in het hbo bij een voltijdse of duale bachelor- of Ad-opleiding. In vergelijking met studenten met een Nederlandse vooropleiding is dat een hoog aandeel. Bij eerstejaarsstudenten met een Nederlandse vooropleiding (136.074) is 65% nieuw in het hbo bij een voltijdse of duale bachelor- of Ad-opleiding. Dat komt doordat er relatief weinig internationale studenten zijn aan een deeltijdopleiding (6%, versus 13% bij studenten met een Nederlandse

vooropleiding). Er zijn procentueel gezien wel meer masterstudenten (8%, versus 2% bij studenten met een vooropleiding in Nederland).

De internationale studenten die voor het eerst startten aan een voltijdse of duale bachelor- of Ad-opleiding (9.373) zijn nader onderverdeeld naar nationaliteit. Bijna twee derde komt uit EER-landen (Europese Economische Ruimte). 16% heeft de Nederlandse nationaliteit; hierbij gaat het om studenten van de Nederlandse Antillen en studenten met Nederlandse ouders die in het buitenland zijn opgegroeid en daar naar school gingen.

Aantal eerstejaars studenten in bekostigd hbo
cohort 2019

Ontwikkeling tot en met 2019

Uit de analyse in de vorige subparagraaf bleek dat in 2019 76% van alle internationale studenten nieuw is in het hbo bij een voltijdse of duale bachelor- of Ad-opleiding. Nadere analyse leert dat dit percentage door de jaren heen stabiel is. Daarom gaan we voor de nadere analyse van de doelgroep 'internationale studenten' uit van de volgende definitie.

De volgende tabel toont de aantallen internationale studenten. In omvang is deze groep in tien jaar tijd met bijna 2.000 studenten gegroeid (+26%). Als we gedetailleerder kijken, valt op dat het aantal internationale studenten daalde

in 2011 en 2012 en sinds 2015 weer een stijgende trend vertoont.

In Rotterdam (+72%) – en daarbinnen Hogeschool Rotterdam (+146%) – is de procentuele toename nog sterker. In tien jaar tijd is het aantal internationale studenten bij Hogeschool Rotterdam meer dan verdubbeld.

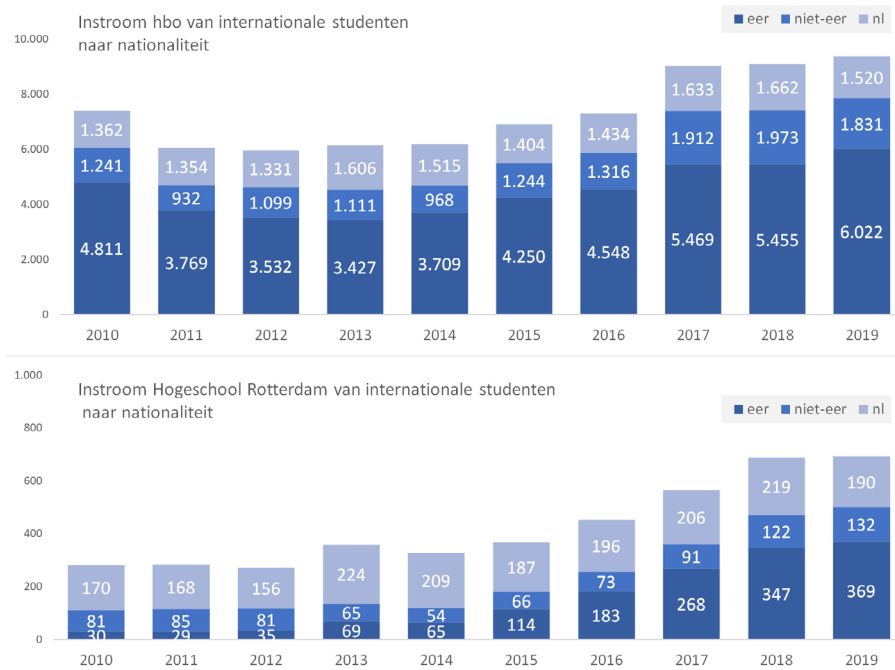
Hierdoor is het marktaandeel van Hogeschool Rotterdam binnen de landelijke groep internationale studenten gestegen van 4% naar 7%. Het marktaandeel van internationale hbo-studenten in Rotterdam is gestegen van 59% naar 85%.

	NL totaal	Rotterdam	HR	Marktaandeel HR	
				landelijk	in Rotterdam
2010	7.414	474	281	4%	59%
2011	6.055	398	282	5%	71%
2012	5.962	393	272	5%	69%
2013	6.144	489	358	6%	73%
2014	6.192	440	328	5%	75%
2015	6.898	472	367	5%	78%
2016	7.298	564	452	6%	80%
2017	9.014	705	565	6%	80%
2018	9.090	821	688	8%	84%
2019	9.373	815	691	7%	85%
Ontwikkeling 2010-2019	+26%	+72%	+146%	+3%-pt	+16%-pt

Bron: Vereniging Hogescholen

De volgende grafiek toont de landelijke instroom en de instroom bij Hogeschool Rotterdam naar nationaliteitscategorieën. Het aantal internationale studenten met een Nederlandse nationaliteit is sinds 2014 niet gegroeid. Het aantal studenten met een buitenlandse vooropleiding uit niet-EER-landen (buiten de Europese Economische Ruimte) is landelijk bijna verdubbeld sinds 2014 (van 968 naar 1.831). Bij Hogeschool Rotterdam is deze groep meer dan verdubbeld (van 54 naar 132).

De grootste groep, uit andere EER-landen (Europa), is bij Hogeschool Rotterdam bijna vijf keer zo groot (369) als in 2014 (65). Landelijk is ook sprake van een sterke stijging (+62%), maar procentueel minder sterk dan de groei van het aantal studenten uit niet-EER-landen (+89%).

Bron: Vereniging Hogescholen

De volgende tabel geeft specifiekere informatie over uit welke gebieden internationale studenten komen. Als eerste de EER-landen. Suriname is voor het collegegeld gelijkgesteld met de EER-landen.

Tien jaar geleden kwamen internationale EER-studenten bijna allemaal uit Duitsland. Tot 2014 daalde het aantal Duitse studenten sterk, om daarna weer licht te stijgen. Bij Hogeschool Rotterdam waren er tot 2014 nauwelijks internationale studenten uit EER-landen (65). In 2019 zijn dat er veel meer (369). De grootste groep komt uit Oost-Europa (168). Ook landelijk zien we bij uit deze landen een sterke stijging. De grootste aantallen komen uit Bulgarije en Roemenië.

EER-landen	NL totaal			Hogeschool Rotterdam		
	2010	2014	2019	2010	2014	2019
Noordwest-Europa	3.838	2.305	2.836	12	18	111
Duitsland	3.401	1.798	1.983	5	11	45
Overig	437	507	853	7	7	66
Oost-Europa	582	839	2.092	4	24	168
Bulgarije	204	236	765	0	10	38
Roemenië	81	175	481	1	2	43
Overig	297	428	846	3	12	87
Zuid-Europa	42	33	91	9	8	31
Suriname	349	532	1.003	5	15	59
totaal	4.811	3.709	6.022	30	65	369

Bron: Vereniging Hogescholen

De groep internationale studenten uit niet-EER landen is een stuk kleiner en ook minder sterk gegroeid. Bij Hogeschool Rotterdam is het aantal zo laag (132) dat er nauwelijks uitspraken zijn te doen over de landen van herkomst.

Landelijk zien we wel enkele interessante ontwikkelingen. Zo kwamen de meeste internationale studenten van buiten de EER in 2019 uit Vietnam (227) en Syrië (211). Vijf jaar geleden was de omvang van deze groepen zeer beperkt. Ook de stijging vanuit Indonesië, Rusland, Zuid-Korea, Oekraïne en India is opvallend.

Daartegenover staat een daling van het aantal Chinese studenten. In 2010 vormden zij nog de grootste groep. Ook bij Hogeschool Rotterdam is het aantal Chinese studenten drastisch gedaald.

Niet-EER-landen	NL totaal			Hogeschool Rotterdam		
	2010	2014	2019	2010	2014	2019
Vietnam	23	63	227	1	4	11
Syrië	0	2	211			23
China	609	301	136	58	25	3
Indonesië	71	58	130	1	2	1
Rusland	39	65	117	3	3	9
Zuid-Korea	37	37	117		1	12
Oekraïne	41	34	88	1		5
India	17	17	87	2	1	4

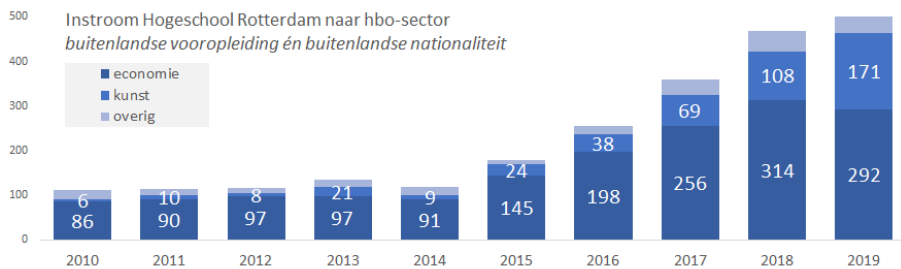
Bron: Vereniging Hogescholen

In de volgende tabel wordt getoond in welke hbo-sector de opleidingen vallen waar internationale studenten instromen. De studiekeuze van internationale studenten met een Nederlandse nationaliteit spreidt zich gelijkmatiger over de sectoren uit; zij kiezen vaker voor Nederlandstalige opleidingen. Hogeschool Rotterdam heeft een beperkt portfolio van Engelstalige opleidingen. Deze worden enkel aangeboden in de sectoren Economie en Kunst (twee van de elf instituten). Studenten uit EER-landen kiezen vooral economische studies. Bij Hogeschool Rotterdam 62%. Deze studenten studeren bijna allemaal International Business. Hogeschool Rotterdam heeft daarnaast een hoog percentage internationale studenten bij kunstopleidingen.

Richting studiekeuze	NL totaal			Hogeschool Rotterdam		
	EER	Niet-EER	NL	EER	Niet-EER	NL
2019						
Economie	52%	47%	46%	62%	49%	54%
Bèatechniek	18%	28%	27%	2%	14%	23%
Kunst	16%	15%	6%	35%	32%	8%
Gezondheidszorg	6%	3%	7%	1%	3%	4%
Sociale studies	3%	1%	7%	0%	2%	6%
Onderwijs	2%	2%	5%	0%	0%	4%
Agro en food	2%	4%	1%			
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: Vereniging Hogescholen

De volgende figuur toont de instroomontwikkeling van studenten met een buitenlandse vooropleiding en buitenlandse nationaliteit bij Hogeschool Rotterdam. Vooral de instroom bij de kunstopleidingen is de afgelopen drie jaar gestegen. Bij economische studies (vooral International Business) is sinds 2015 een stijging ingezet.

Bron: Vereniging Hogescholen

Ontwikkeling in 2020

Door de coronacrisis is het aantal internationale studenten in Nederland voor het eerst sinds lange tijd gedaald. Cijfers over de instroom in 2020 zijn nog niet beschikbaar via de Vereniging Hogescholen, maar wel via Studielink. We kunnen hiervoor echter niet dezelfde definitie gebruiken, omdat Studielink geen inzicht biedt in het type vooropleiding. Daarom kunnen we internationale studenten alleen definiëren op basis van nationaliteit.

Definitie van internationale studenten: nieuwe studenten in het hbo bij een voltijdse/duale bachelor- of Ad-opleiding met een **buitenlandse nationaliteit**, die een gehele hbo-opleiding in Nederland volgen met startmaand september.

Er ontstaat dan enige ruis, doordat niet alle studenten met een buitenlandse nationaliteit ook een buitenlandse vooropleiding hebben. Uit nadere data-analyse blijkt dat 81% van de studenten met een buitenlandse nationaliteit ook een buitenlandse vooropleiding heeft. Dat betekent dat 19% van de studenten met een buitenlandse nationaliteit een diploma bij een Nederlandse vooropleiding heeft behaald.

Uit de volgende tabel blijkt dat landelijk het aantal studenten met een buitenlandse nationaliteit in 2020 is afgenomen, vooral vanuit EER-landen (-5%, vanuit niet-EER landen -1%). Bij Hogeschool Rotterdam zien we een procentueel sterkere daling en dan vooral vanuit de niet-EER-landen (-20%).

Bij Hogeschool Rotterdam studeren de meeste internationale studenten in de sectoren Economie (International Business) en Kunst (vooral Vormgeving). We zien bij economische opleidingen (voornamelijk International Business) een sterke daling (-28%). Landelijk is er ook een daling (-11%).

Bij de kunstopleidingen zien we echter een toename van het aantal internationale studenten. Bij Hogeschool Rotterdam is deze toename procentueel sterker (+27%) dan landelijk (+6%).

In 2019 (ten opzichte van 2018) zagen we bij Hogeschool Rotterdam ook al een daling van het aantal internationale studenten bij economische studies (van 314 naar 292). De daling is dus niet geheel aan Covid-19 en daaraan gerelateerde maatregelen/beperkingen toe te schrijven.

Bij de kunstopleidingen kunnen we concluderen dat de stijgende trend van instroom van internationale studenten in 2020 doorzet en dat coronamaatregelen hier nauwelijks invloed op lijken te hebben.

Instroom studenten naar nationaliteit	NL totaal			Hogeschool Rotterdam		
	2019	2020	Vershil	2019	2020	Vershil
EER-landen	6.262	5.979	-5%	406	391	-4%
Niet-EER-landen	2.358	2.323	-1%	244	196	-20%

Bron: Studielink

Instroom studenten met buitenlandse nationaliteit	NL totaal			Hogeschool Rotterdam		
	2019	2020	Vershil	2019	2020	Vershil
Economie	3.912	3.467	-11%	347	251	-28%
Kunst	1.255	1.334	+6%	173	220	+27%

Bron: Studielink

Anders dan voor de instroom van Nederlandse studenten is het zeer lastig te voorspellen hoe de instroom van internationale studenten zich zal ontwikkelen. Nationale, politieke en demografische ontwikkelingen zijn redenen voor studenten om hun opleiding elders in de wereld te gaan volgen. Hun keuzemogelijkheden (zeker ten aanzien van Business) zijn enorm: vrijwel iedere respecteerde hogeschool of universiteit heeft een businessprogramma. Het gevolg is dat de concurrentie tussen die hogescholen en universiteiten globaal en enorm is.

2.3 Deeltijders

Definitie van deeltijders: studenten met een vooropleiding in Nederland, die een deeltijd-hbo-opleiding volgen, in alle onderwijstypen (Ba, Ad, bekostigde hbo-masters) en alle instroomtypen (nieuw in het hbo, studiewisselaars en switchers).

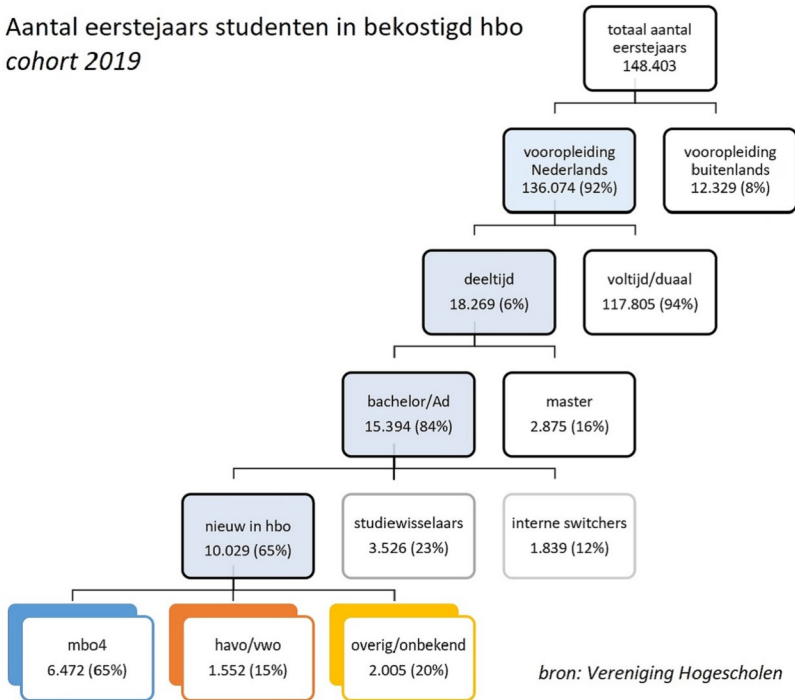
Samenstelling

Voor deeltijdstudenten kunnen we eenzelfde stroomdiagram maken als in de inleiding is gedaan. We zien dat van alle deeltijdstudenten 16% een masteropleiding volgt. Dat is meer dan bij voltijdse/duale studenten met een Nederlandse vooropleiding; van hen volgt slechts 2% een master.

Een ander verschil met voltijdse/duale studenten is het aandeel studiewisselaars en switchers: 35% van de deeltijders aan een bachelor- of Ad-opleiding heeft al eerder in het hbo gestudeerd. Bij voltijdse/duale studenten is dat 24%.

Van de deeltijdstudenten die wel nieuw zijn in het hbo (65%), heeft twee derde een mbo-vooropleiding (65%). Van veel studenten is de vooropleiding echter onbekend (20%).

Aantal eerstejaars studenten in bekostigd hbo
cohort 2019

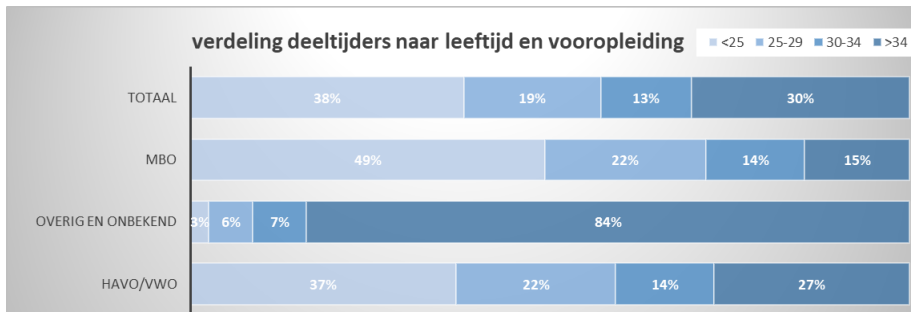

Bron: Vereniging Hogescholen

De volgende figuur laat zien dat de verdeling naar leeftijd sterk verschilt per type vooropleiding. Bijna de helft van de mbo'ers is jonger dan 25 jaar (49%). Studenten met een onbekende vooropleiding zijn vaak 35 jaar of ouder (84%). Van hen is 39% zelfs 45 jaar of ouder. Dat is ook de reden dat de vooropleiding niet bekend is; er is geen registratie van.

Deeltijdstudenten met een havo- of vwo-vooropleiding zijn gemiddeld iets ouder dan mbo'ers; 37% is jonger dan 25.

Deel II Maatschappelijke transities

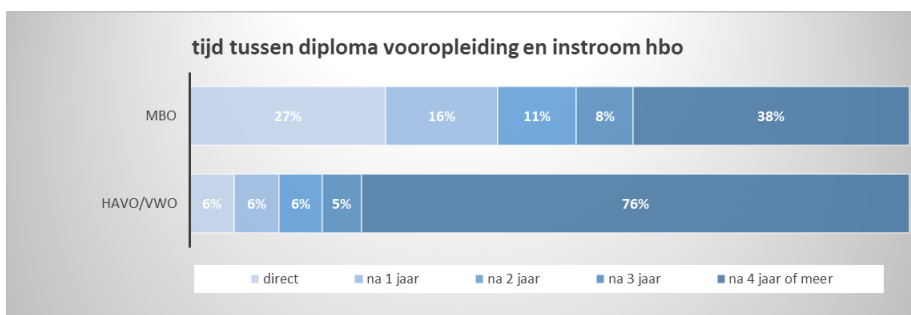

Bron: Vereniging Hogescholen

De reden dat deeltijders met een mbo-vooropleiding gemiddeld jonger zijn, is dat een belangrijk deel van hen direct na het behalen van het mbo-diploma doorstroomt naar het hbo. Uit de volgende grafiek blijkt dat 27% direct na het mbo start met een deeltijd-hbo-opleiding en nog eens 16% na één jaar. Ruim een derde (38%) begint vier of meer jaar na het behalen van het mbo-diploma in het hbo.

Bij havisten en vwo'ers ligt dat anders. Ruim driekwart (76%) start vier of meer jaar na het behalen van het havo- of vwo-diploma in het hbo.

Bij deeltijdstudenten met een onbekende vooropleiding kan niet worden bepaald hoeveel jaar er tussen vooropleiding en instroom in het hbo zat.

Bron: Vereniging Hogescholen

Ontwikkeling

Op basis van leeftijd en tijd tussen het diploma bij de vooropleiding en instroom in het hbo, kunnen we drie doelgroepen deeltijders definiëren:

- bachelor- of Ad-studenten met maximaal één jaar tussen het behalen van het diploma bij de vooropleiding en start in het hbo. Zij willen verder studeren, maar in combinatie met werken. 84% is jonger dan 25 jaar. Het gaat om 21% van alle deeltijdstudenten in 2019. In vijf jaar tijd is deze groep met 44% toegenomen;
- bachelor- of Ad-studenten jonger dan 35 jaar en minstens twee jaar tussen het behalen van het diploma bij de vooropleiding en start in het hbo. Deze studenten hebben enige werkervaring opgedaan voor de start in het hbo. Het betreft 34% van alle deeltijdstudenten in 2019. Deze groep is sinds 2015 bijna verdubbeld;
- bachelor- of Ad-studenten van 35 jaar of ouder met ruime werkervaring die starten met het hbo. Het betreft 23% van alle deeltijdstudenten in 2019. Deze groep is meer dan verdubbeld sinds 2015;
- masterstudenten (hbo, bekostigd onderwijs). Zij vormen 22% van alle deeltijdstudenten in 2019. Deze groep is als enige kleiner geworden ten opzichte van 2015 (-14%).

Van deze vier doelgroepen deeltijders kan ook de ontwikkeling in de afgelopen vijf jaar worden weergegeven in Zuid-Holland en specifiek bij Hogeschool Rotterdam. Voor deze analyse kijken we naar de locatie van de hbo-opleiding. Bij jongeren keken we juist naar de locatie van de vooropleiding. Bij een aantal deeltijders (vooral van 35 jaar en ouder) is de vooropleiding onbekend, waardoor we die niet kunnen gebruiken voor het bepalen van de locatie. Bovendien zijn veel deeltijders ouder dan 25 jaar, wat het aannemelijk maakt dat zij niet meer bij hun ouders wonen. Het woonadres is echter niet beschikbaar in de brondata. Daarom is voor de geografische herkomst gekozen voor de locatie van de hbo-opleiding.

Ontwikkeling doelgroepen deeltijdstudenten	2015	2016	2017	2018	2019	'15-'19
Max. 1 jaar na diploma VO gestart in hbo (Ba/Ad)	1.901	2.166	2.535	2.329	2.744	+44%
> 1 jaar na diploma VO gestart in hbo (Ba/Ad), < 35 jaar	2.341	2.666	3.033	3.718	4.394	+88%
35 jaar of ouder (Ba/Ad)	1.364	1.686	1.832	2.536	2.891	+112%
Master (hbo, bekostigd onderwijs)	3.345	2.961	2.623	3.054	2.875	-14%

Bron: Vereniging Hogescholen

Uit de volgende tabel blijkt dat het aantal deeltijd-masterstudenten in Zuid-Holland met 49% is gedaald. Bij Hogeschool Rotterdam is juist een stijging van +30% opgetreden.

Bij de andere groepen is zowel in Zuid-Holland als bij Hogeschool Rotterdam een sterke stijging te zien.

Ontwikkeling deeltijders Zuid-Holland	2015	2016	2017	2018	2019	'15-'19
Max. 1 jaar na diploma VO gestart in hbo (Ba/Ad)	373	385	394	340	454	+22%
> 1 jaar na diploma VO gestart in hbo (Ba/Ad), < 35 jaar	459	495	592	678	710	+55%
35 jaar of ouder (Ba/Ad)	207	256	311	342	459	+122%
Master (hbo, bekostigd onderwijs)	554	523	391	388	283	-49%

Ontwikkeling deeltijders Hogeschool Rotterdam	2015	2016	2017	2018	2019	'15-'19
Max. 1 jaar na diploma VO gestart in hbo (Ba/Ad)	213	237	250	235	289	+36%
> 1 jaar na diploma VO gestart in hbo (Ba/Ad), < 35 jaar	249	252	316	391	385	+55%
35 jaar of ouder (Ba/Ad)	112	143	151	157	179	+60%
Master (hbo, bekostigd onderwijs)	90	124	105	104	117	+30%

Bron: Vereniging Hogescholen

Als we de instroom van deeltijders bij Hogeschool Rotterdam afzetten tegen de totale instroom van deeltijders in het hbo, dan is het marktaandeel van Hogeschool Rotterdam op dit moment 8%. Dat is 1% hoger dan in 2015. Bij de werkende volwassenen die instromen bij een bachelor of Ad is het marktaandeel met 2% gedaald. Het gaat om 35-plussers of om studenten onder de 35 jaar, maar wel met meer dan één jaar tussen het behalen van het diploma bij de vooropleiding en de start in het hbo.

Ontwikkeling markt-aandeel deeltijders HR	2015	2016	2017	2018	2019	'15-'19
Max. 1 jaar na diploma VO gestart in hbo (Ba/Ad)	11%	11%	10%	10%	11%	0%-pt
> 1 jaar na diploma VO gestart in hbo (Ba/Ad), < 35 jaar	11%	9%	10%	11%	9%	-2%-pt
35 jaar of ouder (Ba/Ad)	8%	8%	8%	6%	6%	-2%-pt
Master (hbo, bekostigd onderwijs)	3%	4%	4%	3%	4%	+1%-pt
Totaal deeltijders	7%	8%	8%	8%	8%	+1%-pt

Bron: Vereniging Hogescholen

3. Toekomstperspectieven

Uit hoofdstuk 2 is duidelijk geworden dat de landelijke instroom in het hbo de afgelopen jaren is toegenomen en dat Hogeschool Rotterdam is meegegaan in deze groei. Procentueel gezien is de groei veruit het grootst bij internationale studenten en deeltijdstudenten. In absolute aantallen nemen jongeren van havo en mbo die kiezen voor een voltijdse bachelor of Ad, de grootste toestroom voor hun rekening. Ook deze groepen zijn bij Hogeschool Rotterdam gegroeid, zij het in mindere mate dan bij andere hogescholen. Hierdoor is ons marktaandeel gaandeweg mondjesmaat afgenomen. Voor de komende jaren bevinden we ons in een positie waarin nog steeds groei van het aantal leerlingen wordt verwacht in de bovenbouw van havo en vwo en op mbo-niveau 4. Bij gelijkblijvende omstandigheden zou een – op z'n minst – stabiele instroom voor de hand liggen.

We zien wel dat Hogeschool Rotterdam op de thuismarkt, van studenten uit het Rijnmondgebied, marktaandeel laat liggen. Een grotere groei was theoretisch mogelijk geweest, want er zijn aankomend studenten genoeg.

Is dit erg? Streven we naar meer studenten en een hoger marktaandeel? Het beleid van Hogeschool Rotterdam is niet gericht op groei, maar wel op het bedienen van de regionale behoefte aan kwalitatief hoogwaardig

opgeleide hbo-professionals. Als jongeren uit Rijnmond uitwijken naar andere hogescholen, dan geeft dat blijk van een behoefte waar wij bij bepaalde studiekeuzers niet in voorzien. We spreken dan met name over het economisch en technisch domein. Het feit dat Hogeschool Rotterdam op dit moment intensief werkt aan het in balans brengen van vraag en aanbod in deze twee onderwijssectoren, geeft er blijk van dat Hogeschool Rotterdam wil inspelen op de behoeften van werkgevers en jongeren in onze regio. Dit zou – gezien de prognoses van leerlingenaantallen, die groei laten zien voor de komende tien jaar – tot meer instroom moeten kunnen leiden.

Los van het beleid van de hogescholen zijn er tal van omgevingsvariabelen die de instroom in het hbo – en dus ook bij Hogeschool Rotterdam – kunnen beïnvloeden. Dit hoofdstuk geeft een impressie van wat er aan externe factoren op ons af zou kunnen komen in de komende jaren.

Hierdoor ontstaan verschillende scenario's met bijbehorende groei of krimp van de instroom bij Hogeschool Rotterdam vanuit een bepaalde doelgroep (havisten, mbo'ers, vwo'ers, internationale studenten, deeltijdstudenten).

3.1 Factoren

Hieronder staat een aantal schetsen van zeer recente en mogelijke toekomstige gebeurtenissen en de mogelijke invloed hiervan op de instroom in het hbo.

Het onderwerp flexibilisering wordt separaat behandeld in hoofdstuk 22 'De opkomst van alternatieve onderwijsmodellen' in deze bundel. Duidelijk mag zijn dat de mate waarin het onderwijs zijn aanbod weet aan te passen aan de toenemende vraag naar op-, om- of bijscholing, van invloed zal zijn op de instroom.

Covid-19

De Covid-19-tijd heeft voor aardverschuivingen in het onderwijs gezorgd en maakt de toekomst ongewis. Een aantal aspecten waaraan gedacht kan worden.

Blended learning/hybrid learning

Was het voltijdonderwijs lange tijd terughoudend in het toepassen van blended learning, inmiddels is in zowel de voltijdse als de deeltijdopleidingen

hybride onderwijs de norm. Het gevolg is dat op heel veel fronten de opleidingen zich opnieuw dienen te positioneren en hun interne en externe kansen en bedreigingen opnieuw dienen te doordenken. De toegenomen blended learning biedt kansen voor learning analytics, met zaken als een passend aanbod qua leerarrangement voor iedere student en beter zicht op factoren die werken voor inclusief online onderwijs.

Bekostigd hbo versus commerciële aanbieders

Het level playing field tussen commerciële aanbieders en het bekostigd hbo is veranderd nu het bekostigd hbo ook grotendeels online plaatsvindt. Van oudsher is afstandsonderwijs (incl. organisatie, lessen, begeleiding en toetsing) de expertise van commerciële aanbieders. Ook hebben zij ervaring in het organiseren van flexibiliteit, zoals het switchen tussen e-learning, virtual classrooms en klassikale lessen. Het bekostigd hbo is sterk in binding en sociale interactie in routes die opleiden tot een diploma. De meerwaarde van afstandsonderwijs door het hbo moet zich nog bewijzen. Er zijn samenwerkingen denkbaar met commerciële aanbieders, waarbij cursisten na het behalen van een cursusonderdeel kunnen instromen in het hbo-deeltijdonderwijs.

Verzorgingsgebied

Het verzorgingsgebied van het hbo is van oudsher gelegen in de regio. Het is niet ondenkbaar dat post-Covid-19 langere reistijden acceptabel worden voor de enkele keren dat fysieke aanwezigheid is gewenst. De ontwikkelingen op de huizenmarkt laten inmiddels een trend van vertrek uit de verstedelijkte gebieden zien. Hogescholen, opleidingen en sectoren dienen zich te gaan verhouden tot deze ontwikkeling. Daarnaast biedt afstandsonderwijs nieuwe kansen voor de werving van internationale studenten.

Economische recessie/werkgelegenheid

De economische recessie vanwege Covid-19 zal negatieve invloed hebben op de instroom in sommige sectoren, terwijl in andere sectoren een groei te verwachten valt. Tegelijkertijd is de onzekerheid over de economische recessie ook weer een factor die invloed heeft. Prognoses op de langere termijn zijn hierdoor moeilijker te geven.

Pabo's en de hbo-lerarenopleidingen werken in de regio's met scholen en andere partners samen om maatwerk te kunnen bieden vanwege het lerarentekort, landelijk delen ze best practices en er worden knelpunten

besproken. Hogescholen steunen met deze aanpak de extra acties van de ministers Slob en Van Engelhoven om het lerarentekort aan te pakken. Hogescholen zetten met name in op werkenden omscholen tot leraar, het aanbieden van meer flexibele opleidingen en de begeleiding van startende leraren. Recent heeft het hbo het initiatief genomen zich hierbij ook te richten op mensen die hun baan hebben verloren in de Covid-19-tijd.

Het is nog niet bekend in hoeverre de stijging van de instroom vanwege Covid-19 op de langere termijn ook zal leiden tot meer studenten. Onbekend is immers nog of de grotere groep die in studiejaar 2020-2021 besloot te gaan studeren, behouden blijft voor het hbo of dat deze gedeeltelijk weer uitvalt.

Brexit

Tegenwoordig wordt Nederland door studiekeziers steeds vaker als alternatief voor de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk gezien. Wij verwachten dat dit alleen maar zal toenemen door Brexit en door de politieke situatie in de Verenigde Staten. Brexit zal met name van invloed zijn op de instroom van Europese studenten. Studenten uit landen buiten de EU zullen hier minder door beïnvloed worden, omdat er voor hen weinig verandert ten aanzien van de hoogte van het collegegeld. Overigens is door Covid-19 op dit moment juist sprake van een daling van het aantal internationale studenten.

Migratie

Het CBS (2020) voorspelt een groei van het aantal inwoners in Nederland met een migratieachtergrond, van 24% in 2020 naar 30-40% in 2050. Door de uitbreiding van de EU, de toegenomen instroom van arbeid- en studiemigranten uit onder meer Latijns-Amerika en Azië en de hogere instroom van asielmigranten uit het Midden-Oosten en Afrika, zal de diversiteit naar migratieachtergrond eveneens toenemen.

Overheid

Het is lastig te voorspellen wanneer bepaalde beleidswijzigingen van de overheid ingaan en wat de impact ervan zal zijn. Te noemen zijn:

- Het huidige bekostigingsmodel belooft groei. De invloed van een andere bekostigingssystematiek is nog niet te voorspellen.
- De mogelijke terugkeer van de basisbeurs. Het afschaffen ervan had vooral een verlagend effect op de instroom van mbo'ers. Terugkeer kan leiden tot een verhoging van de mbo-instroom.

- Het afschaffen van het bindend studieadvies. Dit heeft naar alle waarschijnlijkheid geen invloed op de hoogte van de instroom, maar wel op de verhouding nieuwe studenten/switchers of studiewisselaars. Deze verschuiving is nu al zichtbaar in de instroom in studiejaar 2020-2021. In studiejaar 2019-2020 hebben de meeste hogescholen het negatief studieadvies uitgesteld. Hogeschool Rotterdam heeft het bindende karakter van het advies zelfs geschrapt. De groep switchers en studiewisselaars is hierdoor in studiejaar 2020-2021 een stuk kleiner geworden. Een substantieel aandeel van de studenten met een negatief studieadvies (of uitgesteld studieadvies) bij de initiële opleiding in studiejaar 2019-2020, is namelijk toch doorgegaan met de studie.
- Verlaging of afschaffing van het collegegeld voor de hbo-lerarenopleidingen door subsidie kan de instroom doen verhogen. Als dit voltijders betreft, zal dit deels ten koste gaan van andere studies. Veel studenten zouden namelijk sowieso doorstuderen na hun havo-, vwo- of mbo-4-diploma, maar maken dan een andere studiekeuze. Bij volwassen werkenden en een deel van de mbo-4-geslaagden kan het een pure verhoging betreffen van het aantal studerenden. Zij zouden zonder deze maatregel niet gekozen hebben voor doorstuderen.

Samenwerkingen

Meerdere hogescholen ontwikkelen onderwijsarrangementen samen met werkgevers. Niet alleen in de vorm van stages en praktijkopdrachten, maar ook in living labs, waarbij studenten keuzemogelijkheden hebben om te werken aan maatschappelijke problemen, samen met werkgevers. Dit geeft een impuls aan een flexibeler en wendbaarder onderwijsaanbod en draagt daarnaast bij aan de professionalisering van docenten.

De HealthTech-campus, het samenwerkingsverband van EUR, het Erasmus Medisch Centrum en de TU Delft in het voormalige Dijkzigtgebouw, biedt kansen om vanuit maatschappelijke thema's zoals klimaatverandering, energietransitie, vergrijzing en verstedelijking domeinoverstijgend samen te gaan werken. Op deze manier kan de hogeschool zich meer positioneren aan de hand van maatschappelijke vraagstukken en daarmee meer studenten aantrekken.

Profilering

Profilering heeft invloed op de instroom. Daarnaast is ook de inhoud van invloed op instroom, maar ook de wijze waarop de hogeschool communiceert

met haar studenten over haar profilering. De manier waarop studenten informatie tot zich nemen is veranderd ten opzichte van tien jaar geleden. Profilering gaat ook over assortimentskeuzes en het al dan niet starten of stoppen van opleidingen.

Het assortiment opleidingen dat Hogeschool Rotterdam aanbiedt, heeft al geruime tijd geen grote veranderingen doorgemaakt. Momenteel heeft de hogeschool een breed aanbod met 93 opleidingen (59 bachelors, 17 Associate degrees, 17 masters). Het ontwikkelen van een visie op ons assortiment en het uitdragen van deze visie in de profilering, bijvoorbeeld richting maatschappelijke thema's of ontwikkelingen, kan helpen om de aankomende student een bewuste keuze te laten maken.

De sector Logistiek is wezenlijk voor Rotterdam, gezien de haven, het vliegveld en de industrie. Goede weerspiegeling hiervan in de profilering van de hogeschool en sterke interne samenwerking kunnen studenten trekken. De wijze waarop taal wordt gebruikt is essentieel. Kunnen wij ons taalgebruik wellicht nog meer aanscherpen op het taalgebruik van onze doelgroep?

Veranderende arbeidsmarkt

In onderwijsland is het nog niet erg gangbaar om vanuit nieuwe gegevens, systematisch het gesprek te voeren over welke vernieuwingen nodig zijn met het oog op de toekomst. Dit betekent dat relevante data over vaardigheden en kennis uit de praktijk standaard aan docententeams aangeboden dienen te worden, zodat hier systematisch het gesprek over gevoerd kan worden.

Omdat veranderingen in de toekomstige arbeidsmarkt moeilijk voorspelbaar zijn, is het van groot belang om meer te gaan redeneren vanuit bestaande data. Niet alleen op hogeschoolniveau, maar ook op opleidings- en instituutniveau is het belangrijk om het gesprek en de bewustwording te vergroten als het gaat om arbeidsmarktontwikkelingen en de interpretatie van deze ontwikkelingen.

Daarnaast dient het zicht op de *toekomstige* ontwikkelingen van beroepen en banen sterker ontwikkeld te worden. Dit is mogelijk door het opzetten van een regionaal datacenter, gezamenlijk met andere beroepsonderwijsinstellingen in Rotterdam. In dit datacenter kunnen niet alleen de toekomstige ontwikkelingen per sector nauw gemonitord worden, maar ook de instroom, doorstroom en uitstroom van studenten in de regio Rotterdam.

Ook dient er meer aandacht te komen voor het kennisniveau en de vaardigheden en gevraagde houding bij vacatures. Dit maakt het mogelijk kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkelingen te baseren op (regionale) ontwikkelingen, die worden besproken per instelling en per opleiding. Het gesprek dient standaard te worden binnen de opleidingen, in plaats van uitzondering.

De arbeidsmarktkansen worden vaak onderbelicht in het studiekeuzep proces. Vaak reikt deze voorlichting niet verder dan informatie over de opleiding zelf en wordt minimaal gebruik gemaakt van inzicht in een groter geheel van verschillende sectoren. In onze wervingscampagnes moeten de veranderingen van beroepen en kansen op de arbeidsmarkt in breed perspectief worden weergegeven, over de breedte van diverse sectoren, om zo een reëel perspectief op de arbeidsmarkt te schetsen.

Ten slotte wordt voorspeld dat er in de toekomst steeds meer integratie zal plaatsvinden tussen onderwijs, werk en zorg. Uit instroomgegevens blijkt dat er minder mbo'ers – direct na het behalen van hun diploma – instromen in de voltijdse hbo-opleidingen, terwijl hun aantal in de deeltijdopleidingen stijgt. Een economisch klimaat met goede baankansen voor mbo'ers maakt het voor deze groep blijkbaar aantrekkelijker om direct te gaan werken met een aanvullende deeltijdopleiding, dan om een carrière uit te stellen in een voltijdopleiding. De verschillen per sector zijn groot en dienen op sectorniveau te worden onderzocht.

Masteronderwijs

Op het gebied van masteronderwijs is een sectorplan masters in ontwikkeling. Dit heeft tot doel om het aanbod van de hbo-masters beter aan te laten sluiten op de toekomstige arbeidsmarkt en bij te dragen aan de innovatie van de beroepspraktijk. Het plan richt zich primair op innovatieve opleidingen die binnen de bestaande kaders en regels moeilijk van de grond komen, waar we in de samenleving juist een toenemende arbeidsmarkt vraag verwachten en tot stand willen zien komen. Indien het sectorplan wordt goedgekeurd, betekent dit het openen van mogelijkheden voor brede masters, over meerdere hogescholen heen, rondom actuele maatschappelijke vraagstukken. Daar het voorsnog om een beperkt aantal gaat, zou hier een geringe toename van de instroom van te verwachten kunnen zijn.

Eindnoot

- 1 DUO ontwikkelt op dit moment ook een prognose voor studenten in het hoger onderwijs. Deze prognose zal uiterlijk in 2021 beschikbaar zijn. Deze prognose houdt op haar beurt rekening met de doorstroom.

Literatuur

Bormans, Bajwa, Van Braam, Dekker (2015). *Kwaliteit in de klas*.

CBS (2020). Verkenning Bevolking 2050: meer inwoners met een migratieachtergrond.

Geraadpleegd van: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/28/verkenning-bevolking-2050-meer-inwoners-met-een-migratieachtergrond>

Vereniging Hogescholen: De Vereniging Hogescholen is de vereniging van alle 37 bekostigde hogescholen in Nederland. Deze instantie behartigt de belangen van het hoger beroepsonderwijs in het algemeen en van hogescholen als werkgever in het bijzonder. Vereniging Hogescholen stelt onderzoeksbestanden (geanonimiseerd) beschikbaar aan beleidsonderzoekers bij hbo-instellingen.

Bijlage 1: Legenda geografische herkomst

Een COROP-gebied is een regionaal gebied binnen Nederland dat deel uitmaakt van de COROP-indeling. Deze indeling wordt gebruikt voor analytische doeleinden. De afkorting COROP komt van Coördinatiecommissie Regionaal OnderzoeksProgramma. Dit was de naam van de commissie die in 1971 de indeling van Nederland in COROP-gebieden ontwierp. In totaal zijn er in Nederland 40 COROP-gebieden.

De COROP-indeling wordt gebruikt door onderzoeksinstituten als het CBS en het RIVM om statistische gegevens te presenteren. Voor de vergelijkbaarheid van deze cijfers door de jaren heen, is het van belang dat de indeling niet te veel wijzigt. De COROP-indeling is dan ook sinds 1971 nauwelijks veranderd, wel zijn er diverse gemeenten gefuseerd. Op Europees niveau vormen de COROP-gebieden de Nederlandse NUTS 3-gebieden.

COROP-indeling Zuid-Holland:

- Rijnmond: Albrandswaard, Barendrecht, Brielle, Capelle aan den IJssel, Goeree-Overflakkee, Hellevoetsluis, Hoeksche Waard, Krimpen aan den IJssel, Lansingerland, Maassluis, Nissewaard, Ridderkerk, Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen, Westvoorne, Zuidplas.
- Agglomeratie 's-Gravenhage: 's-Gravenhage, Leidschendam-Voorburg, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar, Zoetermeer.
- Delft en Westland: Delft, Midden-Delfland, Westland.
- Oost-Zuid-Holland: Alphen aan den Rijn, Bodegraven-Reeuwijk, Gouda, Krimpenerwaard, Nieuwkoop, Waddinxveen.
- Zuidoost-Zuid-Holland: Alblasterdam, Dordrecht, Gorinchem, Hardinxveld-Giessendam, Hendrik-Ido-Ambacht, Molenlanden, Papendrecht, Sliedrecht, Zwijndrecht.
- Agglomeratie Leiden en Bollenstreek: Hillegom, Kaag en Braassem, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Noordwijk, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten, Zoeterwoude

Auteurs

Maaïke Bajwa

Beleidsonderzoeker, Dienst Concernstaf

Maaïke Bajwa is sinds 2011 werkzaam als beleidsonderzoeker bij Hogeschool Rotterdam. De onderzoeksdomeinen 'instroom' en 'studiesucces' behoren tot haar portefeuille. Het onderzoek is voornamelijk gebaseerd op kwantitatieve analyse van studentdata en is bedoeld voor intern gebruik.

Publicatie

<https://www.hogeschoolrotterdam.nl/contentassets/79619748fd24496dae42cc884c7d5a1d/essay-kwaliteit-in-de-klas-van-hogeschool-rotterdam.pdf>

Mariska van Langeveld

Beleidsonderzoeker, Dienst Concernstaf

Mariska van Langeveld is sinds 2012 werkzaam voor Hogeschool Rotterdam en sinds 2015 in de functie van beleidsonderzoeker. Onderzoek naar de werkbeleving van alle medewerkers is haar hoofdonderzoek en daarnaast is zij als adviseur betrokken bij diverse hogeschoolbrede projecten en programma's. Mariska is sinds 2017 bestuurslid van DAIR, een vereniging van institutional researchers (IR) in het hoger onderwijs.

Margo Pluijter

Beleidsadviseur, Dienst Concernstaf
Projectleider Werkplaats inclusieve
pedagogiek en didactiek

Specialisme: inclusief onderwijs, studiesucces

Recente publicaties

interview "Uitval voorkomen" in J. Von Graevenitz (2020): Urban Onderwijs. StudioNoodzaak, Amsterdam. www.urbanonderwijs.nl

redactie Nieuwsbrief All Inclusive, Hogeschool Rotterdam <https://hint.hr.nl/nl/HR/Over-de-HR/kwaliteit-en-onderwijs/inclusiviteit/all-inclusive-nieuwsbrief-over-inclusiviteit/>

Video

Werkplaats inclusieve pedagogiek en didactiek

<https://hint.hr.nl/nl/HR/Over-de-HR/koers/uitvoeringsagenda-werkplan/werkplaatsen/werkplaats-Inclusieve-pedagogiek-en-didactiek/>.

Dit artikel is onderdeel van de bundel:

Gijsbertse, D. P., Van Klink, H. A., Machielse, C., & Timmermans, J. H. (Red.). (2020). *Hoger beroepsonderwijs in 2030: Toekomstverkenningen en scenario's vanuit Hogeschool Rotterdam*. Hogeschool Rotterdam Uitgeverij.

De volledige bundel is te vinden op: <https://hr.nl/hbo2030>